

Krzeszowska, Ewa / Machłajewska, Iwona

Ślady słynnych europejskich kolekcji geologicznych w Muzeum Geologii Złóż im. Cz. Poborskiego w Gliwicach

---

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 54/1, 157-170

2009

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ewa Krzeszowska, Iwona Machłajewska

Gliwice

ŚLADY SŁYNNYCH EUROPEJSKICH KOLEKCJI GEOLOGICZNYCH W MUZEUM GEOLOGII ZŁOŹ IM. CZ. POBORSKIEGO W GLIWICACH

POCZĄTKI KOLEKCJONERSTWA GEOLOGICZNEGO W EUROPIE

Minerały, skały i skamieniałości stanowiły „od zawsze” przedmiot ludzkiego zainteresowania, trafiając do prywatnych, przykościelnych lub przyaptecznych zbiorów. Kolekcje te wchodziły w skład gabinetów osobliwości, które od średniowiecza powstawały w całej Europie. Zawierały one okazy egzotyczne, rzadkie, nietypowe, piękne lub drogie. Początkowo były to zbiory nieusystematyzowane, złożone z roślin, zwierząt, skamieniałości, minerałów, a także innych przedmiotów, uznanych za interesujące. Właścicielami gabinetów osobliwości byli najczęściej arystokraci, książęta i królowie (Rudolf II, Piotr Wielki), lub alchemicy, aptekarze i przyrodnicy (Ole Worm, Ferrante Imperato, Elias Ashmole). Okazy pochodziły z darów lub były przywożone z wypraw wojennych i coraz liczniejszych ekspedycji naukowych.

Zwiększająca się liczba eksponatów oraz postęp nauki spowodowały konieczność uporządkowania zbiorów i wyodrębnienia specjalistycznych działów, a wśród nich kolekcji geologicznych. Minerały przestały być obiektem pożądanym wyłącznie alchemików i aptekarzy, a zaczęły być traktowane jako interesujące i piękne dzieła natury. Nieco później zaczęto nimi handlować, tworząc pierwsze składy i sklepy mineralogiczne.

Począwszy od XVI w. rozpoczyna się w Europie proces przekształcania prywatnych kolekcji mineralogicznych i paleontologicznych w placówki muzealne, nie tylko gromadzące zbiory i udostępniające je społeczności, ale również prowadzące badania nad ich rozpoznaniem, opisem i usystematyzowaniem. Pierwsze europejskie państwowe muzeum przyrodnicze powstało w Bolonii na bazie liczących 18 000 eksponatów zbiorów botanicznych, zoologicznych i geologicznych Ulissesa Aldrovandiego (1527–1605), pierwszego profesora nauk przyrodniczych bolońskiego uniwersytetu, człowieka o renesansowych zainteresowaniach. Był on autorem dzieła *Museum metallicum*, w którym przedstawił szczegółowy, ilustrowany opis minerałów skał i skamieniałości ze swojej kolekcji, podając także ich pochodzenie oraz, w przypadku minerałów, zastosowanie.

Podobne początki miały muzea historii naturalnej w Paryżu (w oparciu o zbiory Gastona, księcia Orleanu) w Berlinie (kolekcja C. A. Gerharda), w Petersburgu (kolekcja Piotra Wielkiego) i w Londynie (zbiory H. Sloane'a) (Iwan, 2007; Twarogowski, 1974).

W Polsce, podobnie jak w całej Europie, pierwsze zbiory osobliwości powstały w średniowieczu, zwykle w obiektach przykościelnych lub w pracowniach alchemików i w aptekach. Rozwój kolekcjonerstwa przyrodniczego przypada na przełom XVII/XVIII w., kiedy to dominował ośrodek gdański ze sławną pracownią przyrodniczą i kilkoma prywatnymi zbiorami (m.in. Jakuba Teodora Klina (1685–1759)). Liczne okazy przyrodnicze znajdowały się również w placówkach w Siemiatyczach na Podlasiu, Krakowie, Warszawie i Wilnie.

Od 1775 r. Komisja Edukacji Narodowej pracowała nad projektem powołania centralnego (państwowego) muzeum przyrodniczego. Autorem pomysłu, który niestety nie doczekał się realizacji, był Michał Mniszech. Propozycje, dotyczące organizacji placówki, zawarł w publikacji *Myśl względem założenia Museum Polonicum* (Pawłowski, 1998). Pierwsze kolekcje przyrodnicze w Polsce to głównie kolekcje zoologiczne (motyle, ptaki, owady) i herbaria oraz nieliczne okazy geologiczne. Na początku XIX w. kolekcje geologiczne stanowiły już często osobne działy. Dzieje Polski sprawiły jednak, że do czasów odzyskania niepodległości nie powstało, poza ośrodkami akademickimi, żadne państwowe muzeum geologiczne.

HISTORIA ZBIORÓW MUZEUM GEOLOGII ŻŁÓŻ IM. CZ. POBORSKIEGO W GLIWICACH

Zbiory Muzeum Geologii Żłóż im. Cz. Poborskiego, znajdujące się na Wydziale Górnictwa i Geologii Politechniki Śląskiej w Gliwicach, mają bardzo

długie i burzliwe dzieje. Pochodzą przede wszystkim z kolekcji gromadzonych od początków XIX wieku przez muzea regionalne Górnego Śląska i Śląska Cieszyńskiego. Zbiory te trafiły na Politechnikę Śląską po II wojnie światowej i stały się podstawą utworzonego w 1961 r. Muzeum Geologii Złóż (Czaporowska, 1986). Część okazów stanowią zbiory zlikwidowanych placówek lub działów muzealnych (Muzeum Śląskie w Katowicach, Muzeum Cieszyńskie, Oberschlesische Museum für Geologie und Mineralogie w Gliwicach), część została przekazana Muzeum jako depozyt (Muzeum Górnos Śląskie w Bytomiu) (Błaszczyk, 1985). Obecnie Muzeum posiada największe na Górnym Śląsku zbiory mineralogiczne, złożowe i paleontologiczne z całego świata.

HISTORYCZNE KOLEKCJE GEOLOGICZNE I ICH ŚLADY W ZBIORACH MUZEUM

Najcenniejsze zbiory Muzeum tworzą historyczne kolekcje autorskie, zgromadzone przez prywatnych kolekcjonerów – najczęściej hobbystów (Machłajewska, Krzeszowska, 2007a). Szczególnie interesująca jest najstarsza na Śląsku i prawdopodobnie w Polsce kolekcja geologiczna księdza Leopolda Jana Szersznika z przełomu XVIII i XIX w.

Ks. Leopold Jan Szersznik (1747–1814) (fig. 1), duchowny, uczony, prekursor muzealnictwa na Śląsku udostępnił w roku 1802 swoje zbiory społeczeństwu, tworząc pierwszą w tym regionie placówkę muzealną (Szaraniec, 2005). Ks. Szersznik pochodził z Cieszyna, do którego po ukończeniu studiów w Ołomuńcu i Pradze powrócił w 1777 r. Prowadził działalność oświatową i kolekcjonerską, a jego zbiory stały się podstawą Biblioteki i Muzeum Miejskiego w Cieszynie.

Okazy geologiczne, wchodzące w skład kolekcji Szersznika, pochodziły zarówno z własnych poszukiwań terenowych w okolicach Cieszyna, jak i z darów od osób znajdujących ciekawe „kamienie” podczas prac budowlanych. Pierwsze okazy mineralogiczne (otrzymane w 1877 r.), a także znajomość podstaw geologii, zawdzięcza Szersznik Józefowi Wussinowi, zajmującemu się budową drogi w okolicach Cieszyna (Spyra, 1993).

Kolekcja Szersznika charakteryzuje się doskonałym usystematyzowaniem zbiorów. Inwentarze części zbiorów zawierają informacje na temat miejsca przechowywania okazu oraz jego opis zgodny z ówczesną klasyfikacją naukową. Szersznik planował stworzenie pełnego katalogu zbiorów przyrodniczych, ale niestety nie udało się zrealizować tych planów. Notatki z przeprowadzanej inwentaryzacji kolekcji geologicznej, luźne kartki zatytułowane *Mineralogische Fragmente*, stanowiły podstawę dla powstającego latach 1798–1802 pełniejszego

go opisu kolekcji. Każdy z opisanych okazów posiadał kartę z numerem, zawierającą informację na temat klasy, rodzaju, gatunku, z opisem i pochodzeniem. Powstał również zeszyt z wykazem sygnatur minerałów, zawierający 1404 wpisy. Zbiory przyrodnicze tworzyły „Naturalienkabinet” w odróżnieniu od pozostałej części kolekcji tzw. „Kunstakabinet” (Gabzdyl, 1998; Spyra 1993). Kolekcja ta miała przede wszystkim charakter naukowo-dydaktyczny, gdyż tak właśnie Szersznik pojmował idee muzealnictwa.

Pełny stan zbiorów obrazuje spis stworzony w 1815 r. przez Albina Heinricha, w którym wykazano 6562 eksponaty, w tym 4619 minerałów, 1279 skorupiaków i muszli, 108 próbek drzew i żywic, 402 wypchane zwierzęta oraz 155 innych przedmiotów (Spyra, 2005). W Muzeum Geologii Złóż znajduje się około 600 okazów, głównie mineralogicznych (część paleontologiczna liczy 15 własnoręcznie opisanych okazów – głównie mięczaków). Kolekcja Szersznika jest prezentowana w ramach wystaw stałych w Muzeum (fig. 2).

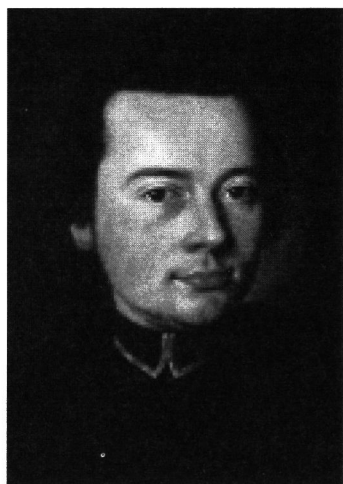
Nieco młodsza od kolekcji Szersznika jest kolekcja księdza Eduarda Kleemanna.

Ks. Kleemann (1825–1889), kapelan w parafii w Mysłowicach, prowadził ożywioną działalność oświatową i charytatywną. Jako kolekcjoner – amator zgromadził ogromne zbiory minerałów i skamieniałości, które przed śmiercią zapisał Magistratowi Mysłowic (Pochmara, 1963; Syniawa, 2006). Zbiory aż do roku 1928 przechowywano na strychach, a później ich część wystawiono w sali Magistratu. Znaczna część zbiorów zaginęła, zaś ocalałe okazy, poprzez Muzeum Śląskie w Katowicach, trafiły do Gliwic. W skład kolekcji wchodzi głównie kości triasowych kręgowców, pochodzące z Górnego Śląska. Część kolekcji Kleemanna (skamieniałości triasowe Górnego Śląska) stanowi stałą ekspozycję muzealną (fig. 3).

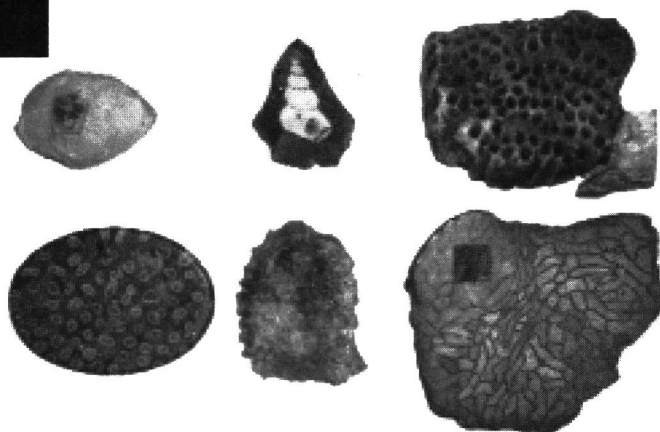
Wśród tysięcy okazów zgromadzonych w magazynach muzealnych autorki odkryły niedawno nieznaną dotąd kolekcję geologiczną Maxa Grundeya. Liczy ona około 150 pudełek z okazami paleontologicznymi (w niektórych pudełkach znajduje się kilka – kilkanaście eksponatów) oraz niezinventaryzowane jeszcze okazy skał i minerałów (Krzeszowska, Machłajewska, 2007).

Nazwisko Maxa Grundeya znane jest każdemu, kto zawodowo lub hobby-stycznie zajmuje się paleontologią lub geologią triasu. Stanowi podstawę nazwy gatunkowej jednej z najważniejszych skamieniałości wapienia muszlowego, liliowca *Dadocrinus grundeyi* Langenhan, znalezionej przez niego w Gogolinie. Jednakże mało kto wie o istnieniu zgromadzonej przez niego bogatej kolekcji paleontologicznej i mineralogicznej.

Max Grundey (1856–1946) (fig. 4) nie miał wykształcenia geologicznego, lecz pracował jako geodeta dla Królewskiej Dyrekcji Kolei Żelaznej. Był jednym z najaktywniejszych członków Geologische Vereinigung Oberschlesiens, stowarzyszenia propagującego wiedzę geologiczną na Górnym Śląsku.

Ryc.1. Ks. Leopold Szersznik

Ryc.2. Fragment kolekcji paleontologicznej L. Szersznika (koralowce, małż, ramienionóg, ślimak), maksymalna wielkość okazu: 0,07 m.

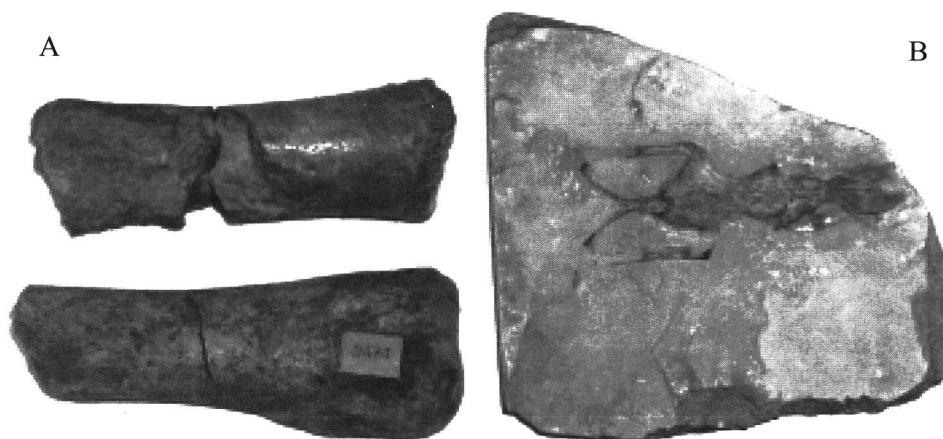
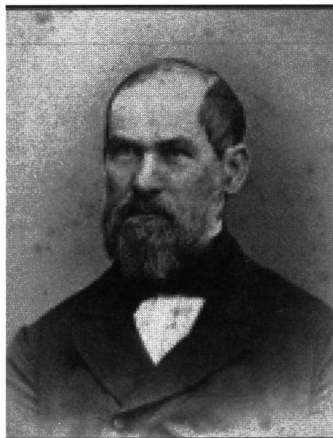
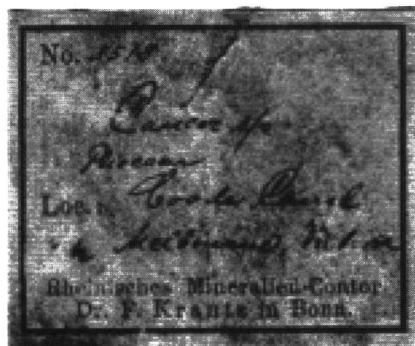
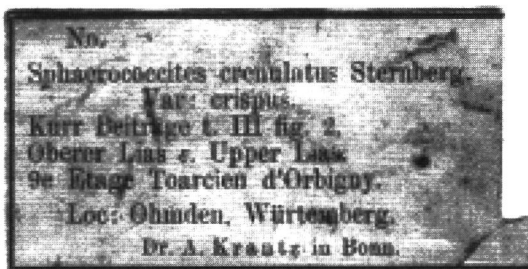

Fig. 3. Kolekcja E. Kleemanna - kości gadów triasowych z okolic Gogolina,
A – fragment kończyny jaszczurki, dł. 0,11 m;
B – fragment czaszki *Cymatosaurus silesiacus*, dł. 0.20 m.

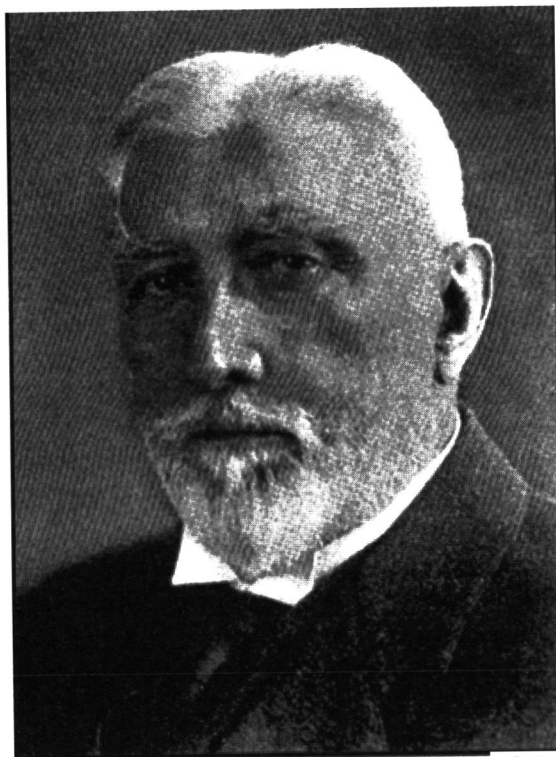

Ryc. 7. August Krantz
(fotografia górna)
Friedrich Ludwig Robert
Krantz
(fotografia dolna)

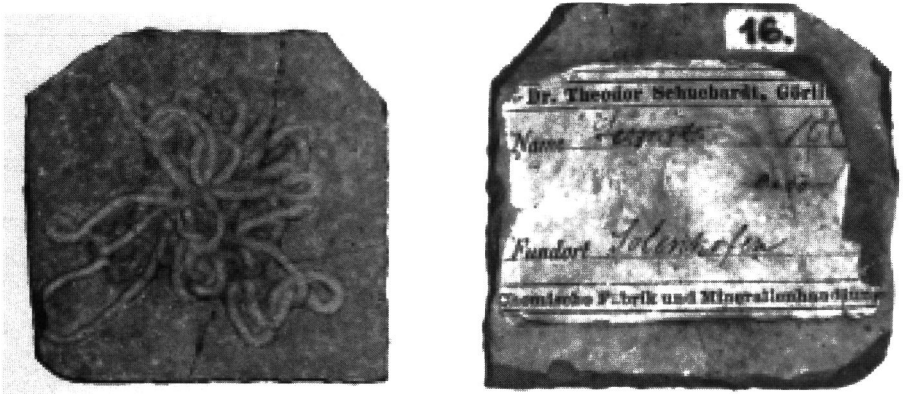

Ryc. 8. Metryczki okazów z firmy Krantz
z różnych okresów jej działalności

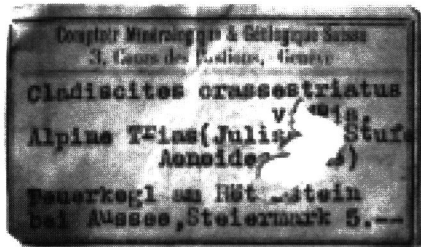

Ryc. 9. Bernard Stürz

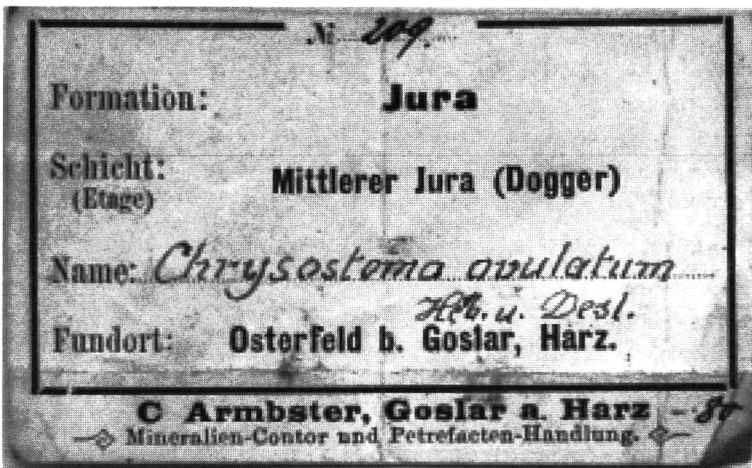
Ryc. 10. Metryczki okazów z firmy
Mineralogisches und Palaeontologisches
Comptoir

Ryc. 11. Okaz paleontologiczny (serpula) wraz z metryczką ze zbiorów Theodora Schucharda ("Chemische Fabrik & Mineralienhandlung")

Ryc.12. Metryczka okazu z firmy Comptoir Minéralogique and Géologique Suisse

Ryc.13. Metryczka okazu z firmy Mineralien-Contor und Petrefacten-Handlung

Współorganizował wycieczki geologiczne, prowadzone przez Towarzystwo. Jest autorem publikacji na temat kredy i triasu na Opolszczyźnie oraz odsłoneń miocenu w Starych Gliwicach (Grundey, 1927). Przez całe życie z wielką pasją kolekcjonował minerały, skały i skamieniałości, które bardzo dokładnie opisywał. Większość jego ogromnych zbiorów trafiła w 1930 r. do Muzeum w Gliwicach, stając się podstawą utworzonego przez Grundeya w 1934 r. Górnośląskiego Muzeum Geologii i Mineralogii (Oberschlesischer Museum für Geologie und Mineralogie) (Heinevetter, 1934).

Pierwotnie kolekcja geologiczna Grundeya miała charakter naukowy i w pełni obrazowała historię geologiczną Górnego Śląska. Niestety, w czasie II wojny światowej i tuż po niej, gliwickie muzeum było plądrowane i część zbiorów prawdopodobnie zaginęła. Znaczną liczbę okazów (kręgowce triasowe) po II wojnie światowej Grundey przewiózł do Berlina. Po niektórych eksponatach pozostał jedynie ślad w postaci metryczek (fig. 5).

Zbiory paleontologiczne Maxa Grundeya są bardzo zróżnicowane, zarówno taksonomicznie, jak i geograficznie. Są to okazy zwykle bardzo dobrze zachowane, z czytelnymi metrykami, z pełną informacją, obejmującą nazwę gatunkową z autorem gatunku, lokalizacją i wiekiem (nawet obejmującym formację lub ogniwo litostratygraficzne) oraz nazwisko autora kolekcji. Ze względu na dokładną informację o okazach oraz ich doskonały stan zachowania i wypreparowania posiadają one ogromną wartość naukową. Zbiory paleontologiczne Maxa Grundeya, znajdujące się w Muzeum Geologii Złóż, są jedynie częścią jego oryginalnej kolekcji paleontologicznej (Krzeszowska, Machłajewska, 2007).

Przedstawione kolekcje (Szersznika, Kleemanna, Grundeya) składają się z okazów z metryczkami zawierającymi dokładny opis minerału czy skamieniałości, miejsce jego pochodzenie i nazwisko pierwotnego właściciela kolekcji. Muzeum posiada również pojedyncze okazy oraz metryczki pochodzące ze znanych europejskich firm zajmujących się pozyskiwaniem, kolekcjonowaniem oraz handlem okazami geologicznymi.

Jedną z pierwszych takich firm był założony przez J. Lommela w 1826 r. Heidelberger Mineralien-Comptoir. Właściciel firmy J. Lommel (1826–1867) to postać znana z zaledwie kilku publikacji geologicznych. Jednym z dostawców minerałów i skamieniałości do jego sklepu był Johann Wolfgang von Goethe, który jako minister górnictwa księcia Weimarskiego Karola prowadził prace naukowe, między innymi z zakresu geologii, był również autorem publikacji paleontologicznych i mineralogicznych.

Heidelberger Mineralien-Comptoir rozwijała się bardzo intensywnie i już dwa lata po powstaniu dysponowała znacznymi zbiorami. W „Magazin für Pharmacie” z lutego 1828 r. oferuje 650 minerałów, 2 kolekcje kamieni jubilerskich (po 50 okazów), 4 kolekcje kamieni farmaceutycznych, 700 okazów minerałów złożowych, 6 kolekcji paleontologicznych i 123 modele krystalograficzne

(Wendell, 2008). Każdy z okazów pochodzących z Heidelberger Mineralien-Comptoir posiada metrykę (po francusku, angielsku lub niemiecku) z dokładną nazwą oraz lokalizacją (fig. 6). Okazy z Heidelberger Mineralien-Comptoir znajdują się obecnie w wielu europejskich muzeach, posiadających kolekcje z początków XIX w.

Kolejną wielką kolekcją geologiczną, której ślady odnaleziono w Muzeum Geologii Złóż w Gliwicach jest kolekcja rodziny Krantzów. Dr August Krantz (1809–1872) (fig. 7) był jednym z najsławniejszych europejskich kolekcjonerów okazów geologicznych. Swoją działalność kolekcjonerską i handlową rozpoczął w roku 1833, będąc studentem Akademii Górniczej we Freibergu.

Początkowo siedziba firmy Krantza mieściła się w Berlinie, a w roku 1850 została przeniesiona do Bonn. Dzięki licznym kontaktom z naukowcami i kolekcjonerami z całego świata, firma Krantza rozwijała się bardzo dynamicznie, zaś sklep w Bonn był jednym z pierwszych specjalistycznych sklepów mineralogicznych na świecie (Krantz, 1984). Po śmierci Augusta Krantza placówkę przejął jego zięć, Theodor Hoffmann, i prowadził ją do roku 1988, korzystając z pomocy mineraloga Carla Hintze. Hoffmann w 1874 r. sprzedał prywatną kolekcję Krantza (14 000 okazów mineralogicznych) do Muzeum Mineralogicznego w Bonn. W 1888 r. do firmy dołączył Friedrich Ludwig Robert Krantz (1859–1926) (fig. 7) mineralog, uczeń Carla Hintze, a prywatnie bratanek Augusta Krantza. Zmieniono wtedy nazwę firmy z „Krantz“ lub „Dr. A. Krantz“ na „Dr. F. Krantz“. Po śmierci Friedricha Krantza firmą z powodzeniem kierowali kolejni potomkowie rodziny. Aktualnie firma nadal mieści się w Bonn pod nazwą „Dr. F. Krantz, Rheinisches Mineralien-Kontor“ (Wendell, 2008). Metryczki okazów, należących do firmy „Krantz“ nie posiadają, niestety, dat zebrania okazu lub włączenia go do kolekcji, ale znajomość dziejów firmy, kolejnych jej właścicieli i adresy z różnych lat pozwalają określić z jakiego okresu pochodzą okazy. W zbiorach Muzeum Geologii Złóż znajdują się metryczki okazów paleontologicznych pochodzących ze sklepu A. Krantza w Bonn, czyli z lat 1850–1888, oraz późniejsze, firmowane nazwiskiem F. Krantza (fig. 8).

Założyciel kolejnej znanej firmy europejskiej, reprezentowanej w Muzeum Geologii Złóż, Mineralogisches und Palaeontologisches Comptoir, Bernard Stürz (1845–1928) (fig. 9, 10) był geologiem, autorem licznych publikacji naukowych, głównie z zakresu paleontologii (m. in. w „Jahrbuch für Mineralogie, Geologie und Paläontologie“ oraz w „Palaeontographica“) i mineralogii. Specjalizował się w badaniach spirytyzowanych rozgwiazd z Bundenbach. Okazy, nad którymi pracował, znajdują się na uniwersytetach w Bonn i Berlinie oraz w kolekcjach poza obszarem Niemiec. Jest autorem kilku nazw rodzajowych i gatunkowych m.in. *Taxocrinus stuertzi*, *Stuertzaster*, *Stuertzura*. Za swoją pracę w roku 1919 otrzymał honorowy doktorat na

Uniwersytecie w Bonn. Stürz wydawał też cykliczne katalogi kolekcji gromadzonych w Mineralogisches und Palaeontologisches Comptoir (Langer, 1994; Wendell, 2008).

W zbiorach Muzeum Geologii Złóż są również okazy i metryczki (fig. 11) ze zbiorów doktora chemii i kolekcjonera minerałów, Theodora Schuchardta (1824–1892), który w 1862 r. założył w Moskwie niewielką firmę, łączącą obie jego pasje – „Chemische Fabrik & Mineralienhandlung“. Następnie siedziba gwałtownie rozwijającej się firmy przeniesiona została do Görlitz (Zgorzelec). Firma należała do najstarszych fabryk chemicznych w Niemczech. Specjalnością fabryki były odczynniki organiczne do analiz metali oraz chemikalia zabarwiające i odbarwiające stosowane w hutach szkła dla produkcji porcelany, glazury, szkła kolorowego. Działalność firmy zakończyła się w 1945 r., kiedy to cały zestaw urządzeń laboratoryjnych przewieziono do Firmy Bohling Roth w Eisenach (Archiwum Państwowe, Wrocław).

Schuchardt był jednocześnie wiodącym kolekcjonerem i handlarzem minerałów w Europie. Sprzedawał m. in. zbiory szklanych modeli 15 największych i najbardziej interesujących diamentów świata. Po śmierci Theodora Schuchardta firmę przejął jego zięć i zajął się już tylko działalnością w dziedzinie chemii (Wendell, 2008). Jako uhonorowanie mineralogicznej działalności Schuchardta jeden z minerałów niklu nazwano w 1882 r. schuchardtytem.

Okazy muzealne z metryczkami Comptoir Minéralogique et Géologique de Genève (fig. 12) wiążą się z firmą założoną pod koniec XIX w. przez Henri Minoda (?–1915). W 1901 r. zmieniono nazwę firmy na Comptoir Minéralogique and Géologique Suisse, a na metryczkach z tego okresu nie pojawia się już nazwisko właściciela firmy. W 1905 r. firma przejęta została przez Grebel, Wendler & Company i pod taką nazwą działała w tej samej siedzibie przynajmniej do roku 1917. Oprócz minerałów, skamieniałości czy meteorytów firma sprzedawała również literaturę fachową, mapy, przewodniki i sprzęt dla kolekcjonerów.

W Muzeum Geologii Złóż odnaleziono również metryczki okazów, sygnowane przez Mineralien-Contor und Petrefacten-Handlung (fig.13), niemiecką firmę z Goslar, której właścicielem był Carl Friedrich Wilhelm Armbster (1830–?). Armbster zajmował się od 1890 r. handlem minerałami, skamieniałościami i muszlami z całego świata (Wendell, 2008).

PODSUMOWANIE

Zanim historyczne kolekcje geologiczne trafiły do Muzeum Geologii Złóż, były ze względu na zmianę siedzib muzeów, likwidacje działów przyrodniczych czy działania wojenne wielokrotnie przemieszczane do różnych placówek, a „podróżom” tym często nie towarzyszyły żadne dokumenty. Stwarza to

ogromne trudności w rekonstrukcji historii kolekcji czy poszczególnych okazów. Wszystkie zbiory są systematycznie opracowywane, jednakże badania dotyczą przede wszystkim geologicznych aspektów kolekcji (Machłajewska, Krzeszowska, 2007b; Krzeszowska, Machłajewska, 2008). Problematyka pochodzenia i losów kolekcji nie była, niestety, do tej pory podejmowana.

Zbiorów, zgromadzonych w Muzeum Geologii Złóż, nie powinno się traktować wyłącznie jako obiektów służących celom wystawienniczym, popularyzatorskim czy dydaktycznym (placówka te cele realizuje na bieżąco). Mogą one stanowić również doskonałe źródło informacji na temat rozwoju kolekcjonerstwa i muzealnictwa przyrodniczego oraz historii nauk geologicznych.

Bibliografia

- B ł a s z c z y k W.: *W czterdziestolecie Muzeum w Gliwicach w PRL i 80-lecie jego zbiorów (1905–1945–1985)*. „Rocznik Muzeum w Gliwicach” Gliwice 1985, t. I, s.15–41.
- C z a p o r o w s k a H.: *Rys historyczny Muzeum Geologicznego na Wydziale Górniczym Politechniki Śląskiej w Gliwicach*. „Zeszyty Naukowe Politechniki Śl.”, *Górnictwo* z. 140, Gliwice 1986, s.137–139.
- G a b z d y l W.: *Systematyka, terminologia i opis mineralów i skał w Catalogus fossilium in maiori armaris contentorum Leopolda Szersznika z 1800 roku*. „Prace Muzeum Ziemi”. Warszawa 1998 nr 45.
- H e i n e v e t t e r D.: *25 Jahresbericht des Oberschlesischen Museums A. D.*. Gliwice 1934 s.1–4
- G r u n d e y M.: *Neue Funde im marine Miözan von Alt-Glewitz*. „Glewitzer Jahrbuch”. Gliwice 1927, s. 254–280.
- I w a n D.: *Rola muzeów w badaniach różnorodności*. „Wszechświat”. Warszawa 2007, t. 108, s. 202–207.
- K r a n t z R.: *150 Jahre Firma Dr. Krantz. – Die älteste deutsche Mineralien-Handlung. Der Präparator*. Bochum 1984, s. 221–226.
- K r z e s z o w s k a E., Machłajewska I.: *Mięczaki miocenu basenu wiedeńskiego z historycznych kolekcji Muzeum Geologii Złóż w Gliwicach*. W: *Abstrakty, Pierwszy Polski Kongres Geologiczny*. Kraków 2008 s. 68–69.
- K r z e s z o w s k a E., Machłajewska I.: *Kolekcja paleontologiczna Maxa Grundeya w zbiorach Muzeum Geologii Złóż im. Czesława Poborskiego w Gliwicach*. „Zeszyty naukowe Politechniki Śląskiej”. Seria *Górnictwo*. Gliwice 2007, z. 280, s. 137–143.
- L a n g e r W.: *Bernard Stürtz. Ein ungewöhnlicher Erforscher der Hunsruckschiefer-Fauna*. „Natur und Museum”. Frankfurt am Main 1994, 124 (1), s. 17–20.

- Machłajewska I., Krzeszowska E.: *O głównogach z Muzeum Geologii Złóż na Wydziale Górnictwa i Geologii Politechniki Śląskiej w Gliwicach*. „Przegląd Geologiczny”. Warszawa 2007, t. 55, nr 11, s. 934–937.
- Machłajewska I., Krzeszowska E.: *Unikalne kolekcje paleontologiczne w Muzeum Geologii Złóż im. Czesława Poborskiego w Gliwicach*. W: *XX Konferencja Naukowa Paleobiologów i Biostratygrafów PTG „Granice paleontologii”*. Warszawa 2007, s. 79–80.
- Pawłowski J.: *Szkic dziejów muzealnictwa przyrodniczego w Polsce*. Polska Fundacja Ochrony Przyrody PRO NATURA, Kraków 1998, s. 1–88.
- Pochmara W.: *Muzeum w Mysłowicach*. „Rocznik Muzeum Górnos Śląskiego”. *Historia*, 1, Bytom 1963, s. 1–236
- Spyra J. (red.): *190 lat założenia Muzeum i Biblioteki Leopolda Jana Szersznika 1802–1992*. Muzeum w Cieszynie, Cieszyn 1993, s. 1–90
- Spyra J.: *Albin Heinrich (1785–1864)*. „Cieszyńskie Studia Muzealne”. Cieszyn 2005, t. 2, s. 327–333
- Szaraniec L.: *Muzealnictwo na Górnym Śląsku 1802–2002*. *Ziemia Śląska*. Muzeum Śląskie w Katowicach. Katowice 2005, s. 9–27
- Syniawa M.: *Biograficzny słownik przyrodników śląskich*. Katowice 2006, T. 1, s. 1–460
- Twarogowski J.: *Poczet wielkich geologów*. Warszawa 1974, s. 1–265
- Wendell W. E.: Mineralogical Record Biographical Archive. www.mineralogicalrecord.com, 2008.
- Archiwum Państwowe we Wrocławiu: Fabryka Chemiczna Theodor Schuchardt w Zgorzelcu (1938–1945) 1–9 2. (1928–1945) 10–47 Muzeum Cieszyn <http://muzeum-cieszyn.ox.pl/szersznik>